

ΖΟΥΛΦΙ
ΛΙΒΑΝΕΛΙ
ΑΝΗΣΥΧΙΑ

ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ
ΦΡΑΓΚΩ ΚΑΡΑΟΓΛΑΝ

ΑΝΗΣΥΧΙΑ

ΖΟΥΛΦΙ ΛΙΒΑΝΕΛΙ

Ανησυχία

Μυθιστόρημα

Μετάφραση από τα τουρκικά

ΦΡΑΓΚΩ ΚΑΡΑΟΓΛΑΝ

Το παρόν έργο πνευματικής ιδιοκτησίας προστατεύεται κατά τις διατάξεις της ελληνικής νομοθεσίας (Ν. 2121/1993 όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει σήμερα) και τις διεθνείς συμβάσεις περί πνευματικής ιδιοκτησίας. Απαγορεύεται απολύτως η άνευ γραπτής άδειας του εκδότη κατά οποιοδήποτε τρόπο ή μέσο (ηλεκτρονικό, μηχανικό ή άλλο) αντιγραφή, φωτοανατύπωση και εν γένει αναπαραγωγή, εκμίσθωση ή δανεισμός, μετάφραση, διασκευή, αναμετάδοση στο κοινό σε οποιαδήποτε μορφή και η εν γένει εκμετάλλευση του συνόλου ή μέρους του έργου.

Εκδόσεις Πατάκη – Ξένη λογοτεχνία

Σύγχρονη ξένη λογοτεχνία – 424

Ζουλίφι Λιβανελί, *Ανησυχία*

Τίτλος πρωτοτύπου: *Huzursuzluk*

Μετάφραση: Φραγκώ Καραόγλαν

Υπεύθυνος έκδοσης: Κώστας Γιαννόπουλος

Διορθώσεις: Χρίστος Κυθρεώτης

Στοιχειοθεσία, σελιδοποίηση: Αγγελική Κουτσούκου

Φιλμ, μοντάζ: Μαρία Ποινιού-Ρένεση

Copyright © Ömer Zülfü Livaneli, 2017

Copyright © για την ελληνική γλώσσα Σ. Πατάκης ΑΕΕΔΕ

(Εκδόσεις Πατάκη), 2017

Πρώτη έκδοση στην τουρκική γλώσσα από τις εκδόσεις

Doğan Kitap, 2017

Πρώτη έκδοση στην ελληνική γλώσσα σε 5.000 αντίτυπα από τις

Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα, Ιούνιος 2018

Κ.Ε.Τ. Β583 Κ.Ε.Π. 484/18

ISBN 978-960-16-7852-8

ΠΑΝΑΓΗ ΤΣΑΛΔΑΡΗ 38 (ΠΡΩΗΝ ΠΕΙΡΑΙΩΣ), 104 37, ΑΘΗΝΑ

ΤΗΛ.: 801.100.2665, 210.36.50.000, 210.52.05.600 — ΦΑΞ: 210.36.50.069

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ: ΕΜΜ, ΜΠΕΝΑΚΗ 16, 10678 ΑΘΗΝΑ, ΤΗΛ.: 210.38.31.078

ΥΠΟΚΑΤΑΣΤΗΜΑ: ΚΟΡΥΤΣΑΣ (ΤΕΡΜΑ ΠΟΝΤΟΥ - ΠΕΡΙΟΧΗ Β' ΚΤΕΟ),

570 09 ΚΑΛΟΧΩΡΙ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ, ΤΗΛ.: 2310.70.63.54, 2310.70.67.15, ΦΑΞ: 2310.70.63.55

Web site: <http://www.patakis.gr> • e-mail: info@patakis.gr, sales@patakis.gr

Στην Ουλκέρ, στην Αϊλίν...

*Στον φίλο μου Νετζατί Γιαγτζί
που με πλούτισε στο θέμα του Μάρντιν¹*

Σ' αυτό τον μικρούτσικο κόσμο όλοι είναι πληγωμένοι,
ανώνυμοι, σε λάθος τόπο.

ΦΕΡΝΑΝΤΟ ΠΕΣΣΟΑ, *Το βιβλίο της ανησυχίας*

Το πρόσωπό μου είδα στο πρόσωπό σου
Τη φωνή μου άκουσα στα χείλη σου.

ΜΟΥΧΙΓΙΝΤΙΝ ΑΡΑΜΠΙ

Ξέρεις, γιε μου, τι σημαίνει χαρέσε;² Είναι μια παλιά λέξη, αραβική. Απ' αυτήν προέρχονται λέξεις που γνωρίζεις, η απληστία, ο άπληστος, το πάθος, ο παθιασμένος. Χαρέσε είναι ετούτο, παιδί μου: Τις καμήλες τις λένε, ξέρεις, καράβια της ερήμου, το ευλογημένο αυτό ζώο μπορεί να πορευτεί στην έρημο έως και τρεις εβδομάδες χωρίς να φάει, χωρίς να πιει· τέτοια αντοχή έχει δηλαδή. Είναι όμως στην έρημο ένα αγκάθι που της αρέσει πολύ. Με το που θα το δει, το κόβει κι αρχίζει να το μασά. Το αιχμηρό αγκάθι ανοίγει πληγές στο στόμα της, οι πληγές ματώνουν. Ωστόσο, όταν η γεύση του αλμυρού αίματος αναμειχθεί με τη γεύση του αγκάθιού, αυτό της αρέσει ακόμη πιο πολύ. Έτσι, όσο τρώει ματώνει, όσο ματώνει τρώει, δεν χορταίνει με κανέναν τρόπο να καταπίνει το αίμα της, κι αν κάποιος δεν το εμποδίσει αυτό, η καμήλα πεθαίνει από αιμορραγία. Αυτό λέγεται χαρέσε. Το 'πα και πριν, από αυτό προκύπτουν λέξεις όπως απληστία, άπληστος, πάθος, παθιασμένος. Είναι έθιμο ετούτο ολόκληρης της Μέσης Ανατολής, παιδί μου, οι Μεσανατολίτες, το αναφέρει η ιστορία, αλληλοσκοτώνονται από πάντα, μα δεν καταλαβαίνουν ότι αυτό που κάνουν είναι να σκοτώνουν τους εαυτούς τους. Μεθούν απ' το ίδιο τους το αίμα.

Ο δρόμος προς τον Χουσεΐν

Ό,τι έσμιξε με τον κόκκινο άνεμο

«**Α**ΚΟΜΗ ΚΙ ΑΝ Μ' ΕΠΙΑΝΕΣ και μ' έχωνες ξανά στην κοιλιά σου, μάνα, δεν θα μπορούσες να με προστατέψεις πια!»

Αυτά ήταν τα τελευταία του λόγια στη συνάντησή με τη μητέρα του. Αυτά επαναλάμβανε η ηλικιωμένη γυναίκα, με μάτια κατακόκκινα απ' το κλάμα, σκουπίζοντας τα δάκρυά της με την άκρη του λευκού τουλπανιού που είχε ριγμένο στο κεφάλι της. Τη φράση αυτή την είχε ακούσει και η αδελφή του η Αϊσέλ, γιατί ήταν κι αυτή εκεί μπροστά στην πόρτα την ώρα του αποχαιρετισμού, τον είχε αγκαλιάσει βάζοντας τα χέρια της γύρω στον λαιμό του, όμως εκείνος ήτανε τόσο αποκαμωμένος, σαν να είχε παραιτηθεί απ' αυτό τον κόσμο, δεν μπόρεσε ούτε να σηκώσει τα χέρια του. Το αριστερό του χέρι δεν μπορούσε έτσι κι αλλιώς να το σηκώσει, λόγω του τραύματος από σφαίρα που είχε στον ώμο του. Λες και ήξερε πως βάδιζε στον θάνατο· εκείνη την ώρα ένιωσα πως δεν μπορούσαμε να κάνουμε τίποτα, είπε η Αϊσέλ, μπορεί αιτία να ήταν εκείνο το κορίτσι.

«**Α**κόμη κι αν μ' έπιανες και μ' έχωνες ξανά στην κοιλιά σου, μάνα, δεν θα μπορούσες να με προστατέψεις πια!»

Δεν ήταν οι τελευταίες λέξεις που ξεστόμισε ο Χουσεΐν όσο ζούσε, ήταν όμως η τελευταία φράση που είπε αποχαιρετώντας τη μητέρα και την αδελφή του — ο πατέρας του είχε πεθάνει και τα δύο μεγάλα αδέρφια του ήταν στην Αμερική.

Όταν ο Χουσεΐν έφτασε αεροπορικώς στο Μάρντιν για να συναντηθεί με την οικογένειά του, η χαμένη μες στον χρόνο αυτή αρχαία πόλη, στο σύνορο της Συρίας, ήταν πάλι πνιγμένη σε μια κόκκινη σκόνη. Τα σύννεφα της σκόνης, που έβαφαν κόκκινους δρόμους και σπίτια, είχαν τοποθετηθεί θαρρείς εκεί σαν ντεκόρ στημένο από καλό θεατρικό σκηνοθέτη, για να αποδώσουν την ατμόσφαιρα του πόνου της οικογένειας για τον χαμένο της γιο, και της προφητείας του Χουσεΐν προς τη μητέρα του. Τα ήξερα αυτά τα κόκκινα σύννεφα σκόνης και τότε, πιτσιρίκια ακόμη, τον καιρό δηλαδή που ήμασταν συμμαθητές με τον Χουσεΐν στο σχολείο, φυσούσαν τέτοιοι κόκκινοι άνεμοι απ' τις ερήμους της Συρίας, που δυσκόλευαν την αναπνοή μας και μας έβαφαν όλους στο καυτό κόκκινο της ερήμου. Μόλις άρχιζε να φυσάει ο κόκκινος άνεμος, οι έμποροι μάζευαν την πραμάτεια από τα τεζάκια, οι πάντες έτρεχαν να μπουν κάπου μέσα, κι όσοι απόμεναν στους δρόμους κάλυπταν το στόμα τους με μαντίλια, τρέχανε βήχοντας. Τα ίδια κόκκινα σύννεφα με υποδέχτηκαν σαν γύρισα πίσω στην πόλη μου, χρόνια αργότερα.

Τέτοια κοκκινίλα επικρατούσε παντού τη μέρα που αποχαιρετίστηκε ο Χουσεΐν με την οικογένειά του. Το πρόσωπο του είχε γίνει πορτοκαλί απ' τη σκόνη την τε-

λευταία φορά που τον είδαμε, εδώ μπρος στην πόρτα, η μάνα μου έριξε έναν κουβά νερό στο κατόπι του, μη σκέφτεσαι το κακό, παιδί μου, πήγαινε κι έλα σαν το νερό, του φώναξε, αλλά εκείνος είχε ήδη χαθεί μες στο κόκκινο σύννεφο, είπε η Αϊσέλ.

Βουτηγμένο στο αίμα είδα το πρόσωπο του παιδιού μου πριν το χάσω απ' τα μάτια μου, έλεγε η μητέρα του, κι αίφνης στράφηκε στην Αϊσέλ, μην ξαναπιάσεις στο στόμα σου τ' όνομα της κολασμένης μέσα σ' αυτό το σπίτι, ο γιος μου ήτανε σαν τα ψηλά βουνά, τον έφαγε, τη συμφορά έσπειρε όπου πάτησε το πόδι της, μας το 'κλεισε το σπίτι, σατανά, μόνο σατανά θα τη λες, είπε σιγοκλαίγοντας.

Τα λόγια αυτά ερέθισαν ακόμη πιο πολύ την περιέργειά μου για το κορίτσι και για το τι είχε συμβεί στον Χουσεΐν. Αφού ό,τι είχε πάθει, τον είχαν πυροβολήσει κι είχε τραυματιστεί, το είχε πάθει στα χώματα της Μεσοποταμίας, τι δουλειά είχε στην Αμερική, τι σόι ριζικό ήταν αυτό, να σε πυροβολούν εδώ και να πεθαίνεις στην Αμερική.

Την ώρα που ξεψυχούσε, περίπου δύο μήνες αφότου είχε φύγει από το Μάρντιν, στα επείγοντα περιστατικά του νοσοκομείου όπου είχε διακομιστεί στην Αμερική, η τελευταία φράση που βγήκε με δυσκολία απ' το στόμα του Χουσεΐν ήταν «ήμουν ένας άνθρωπος». Καταπώς τα διηγήθηκε ο μεγαλύτερος αδελφός του, ο ινδικής καταγωγής γιατρός του νοσοκομείου του Τζάκσονβιλ, μιας και δεν υπήρχε γύρω κανείς να καταλαβαίνει, είχε καταγράψει στο κινητό του τα λόγια που έλεγε και ξανά-

λεγε ο Χουσεΐν πριν πεθάνει, έβαλε αργότερα τ' αδέλφια του να τ' ακούσουν, τους ρώτησε τι σήμαιναν, κι αυτοί του τα μετέφρασαν στ' αγγλικά. Ο γιατρός, νομίζοντας προφανώς πως έκαναν λάθος, τους ρώτησε κάνα δυο φορές, θέλετε να πείτε πως λέει, είμαι ένας άνθρωπος, όχι, όχι, του επανέλαβαν αυτοί, «ήμουν ένας άνθρωπος», χρησιμοποιεί αόριστο, μιλάει σαν κάποιος που έχει πεθάνει.

Στο πιστοποιητικό θανάτου που έφερε ο αδελφός του μαζί με τη σορό στο Μάρντιν, αναφερόταν ότι ο πολίτης της Τουρκικής Δημοκρατίας, τριανταδύαχρονος λευκός (Caucasian, έλεγε επακριβώς στο πιστοποιητικό) άντρας, Χουσεΐν Γιλμάζ, πέθανε την 23:44 νυχτερινή της 26ης Σεπτεμβρίου 2016, ως αποτέλεσμα τραυμάτων από μαχαίρι που έφερε στην κοιλιά και τα νεφρά.

Ας πω όμως πρώτα πώς άρχισε η περιπέτεια του Μάρντιν για μένα. Βρισκόμασταν, όπως εξάλλου κάθε πρωί, στον δεύτερο όροφο των γραφείων της εφημερίδας στην Ισταμπούλ, στη σύσκεψη σύνταξης, με τους συναδέλφους να έχουν πάρει θέσεις γύρω από το ελλειψοειδές τραπέζι. Διατρέχαμε τις ειδήσεις, ο υπεύθυνος του κάθε τμήματος απαριθμούσε τα θέματά του, βγάζοντας, τρόπος του λέγειν, τα εσώψυχά του. Ο συνάδελφος που πειράζαμε φωνάζοντάς τον «υπαστυνόμο Ρετζέπ», άρχισε, κι εκείνο το πρωί όπως κάθε μέρα, να εκθέτει το αιματηρό υλικό που θα έβαφε κόκκινη την τρίτη σελίδα. Επειδή ήμασταν συνηθισμένοι στη γλώσσα του, όταν έλεγε, έχουμε μια καταπληκτική φωτογραφία, ξέραμε ότι θα

έπροκειτο είτε για κάποιο φρικιαστικό τροχαίο είτε για δολοφονία, και πάντως οπωσδήποτε με κομματιασμένα πτώματα. Όσο πιο πολύ αίμα είχε η φωτογραφία, τόσο πιο καταπληκτική γινόταν στη δημοσιογραφική γλώσσα. Τέλος πάντων, άρχισε με αυτά που αποκαλούσε «συνήθη περιστατικά», δηλαδή τις δολοφονίες γυναικών. Νέα γυναίκα που τη μαχαίρωσε στη μέση του δρόμου ο πρώην σύζυγός της, αστυφύλακας που σκότωσε με το υπηρεσιακό περίστροφο τη γυναίκα του και κατόπιν αυτοκτόνησε, και πάει λέγοντας. Για το τέλος είχε φυλάξει μια είδηση που δεν της έδινε και πολλή σημασία. Στην πόλη Τζάκσονβιλ των ΗΠΑ, Αμερικανοί αντιισλαμιστές ρατσιστές είχαν σκοτώσει μαχαιρώνοντας έναν Τούρκο ονόματι Χουσεΐν Γιλμάζ, ο οποίος δούλευε στην πιτσαρία των μεγαλύτερων αδελφών του. Ο γεννημένος στο Μάρντιν τριανταδυάχρονος Τούρκος είχε μεταφερθεί βαριά τραυματισμένος στο νοσοκομείο, όπου και εξέπνευσε. Ο δήμαρχος της πόλης είχε εκδώσει ανακοίνωση με την οποία καταδίκαιζε το γεγονός, μιλώντας περί ισλαμοφοβίας και λοιπά. Στα χέρια μας δεν είχαμε ματωμένο ενσταντανέ, καθώς τα αμερικάνικα μίντια δεν δημοσιεύουν τέτοια πράγματα, αλλά η σχετική υπηρεσία της εφημερίδας μας είχε βρει τη φωτογραφία του σκοτωμένου από το ληξιαρχείο του Μάρντιν. Αυτή η είδηση θα ενδιαφέρει τους θρησκευόμενους αναγνώστες, είπε ο διευθυντής σύνταξης κι έδωσε εντολή να μπει μονόστηλη, αλλά εμένα, τη στιγμή εκείνη, ο νους μου είχε κολλήσει αλλού. Αν κάποιος ονομάζεται Χουσεΐν Γιλμάζ, έχει γεννηθεί στο Μάρντιν, είναι τριάντα δύο ετών,

τότε δεν μπορεί να είναι άλλος από τον Χουσεΐν, τον φίλο των παιδικών μου χρόνων· εκτός βέβαια κι αν υπήρχαν δύο Χουσεΐν Γιλμάζ που είχαν γεννηθεί στην ίδια πόλη, τον ίδιο χρόνο. Όταν ρώτησα τον υπαστυνόμο Ρετζέπ από ποια περιοχή του Μάρντιν ήταν το άτομο αυτό, και πήρα την απάντηση ότι ήταν εγγεγραμμένος στο ληξιαρχείο του Κιζίλτεπε, δεν είχα πια καμιά αμφιβολία ότι ο σκοτωμένος ήταν ο δικός μας Χουσεΐν. Αυτός που επί χρόνια μοιραζόμασταν το ίδιο θρανίο, το μικροκαμωμένο, γεμάτο περιέργεια αγόρι που μαζί παίζαμε ξυλίκι και πεντόβολα, τα δυο ζιζάνια που κλέβαμε νεογνά απ' τις φωλιές πουλιών· ο παιδικός φίλος που είχα πάμπολλα χρόνια να δω.

Με το που μπήκα στο Μάρντιν, και μόλις είδα εκείνο το άδειο οικόπεδο, όπου πια κανείς δεν έπαιζε ξυλίκι, να στέκει όπως ακριβώς ήταν τότε —ποιος ξέρει πώς είχε απομείνει έτσι, πώς είχε ξεφύγει απ' τους λογής άρπαγες—, ήρθε μονομιás από τον ξεχωριστό εκείνο κόσμο που λέγεται παιδική ηλικία και θρονιάστηκε στο μυαλό μου ο Χουσεΐν. Φαντάστηκα τον εαυτό μου να παίζει ξυλίκι (που αργότερα θα το χαρακτήριζα μπέιζμπολ των φτωχών), να κρατώ το ξύλο με το οποίο χτυπούσαμε την τοποθετημένη πάνω σε μια πέτρα βέργα, ώστε να ανασηκωθεί ψηλά, και προσπαθούσαμε να την κρατήσουμε στον αέρα και να τη χτυπήσουμε στέλνοντας την όσο πιο μακριά γινόταν· σχεδόν ένιωσα να κρατώ την άκρη του ξύλου στο χέρι μου, κι αυτό μου προκάλεσε μια μετάπτωση — σάστισα. Είχα επιστρέψει στον προηγούμενο εαυτό μου. Μπρος στα μάτια μου ήρθε όχι μόνο

ο Χουσεΐν, αλλά και οι άλλοι φίλοι: ο Μεχμέτ, ο Ραΐφ, ο Σαφτέρ, ο Φικρέτ, ο Μουνίρ, ο Ταχίρ. Ο πιο μικροκαμωμένος και πιο αδύνατος ανάμεσά μας ήταν ο Χουσεΐν, με το στενόμακρο πρόσωπο. Ποτέ δεν έμπαινε (δεν θα μπορούσε) σε αγώνα μπραντεφέρ με κανέναν μας, παραδεχόταν εκ των προτέρων ότι θα έχανε. Αντιθέτως, στα μαθήματα Κορανίου όπου μας στέλνανε όλους, αυτός ήταν ο καλύτερος. Βγάζαμε τα αλφαβητάρια αραβικών απ' τη θήκη που είχαμε κρεμασμένη στον λαιμό μας, κι ώσπου να γονατίσουμε, να τα τοποθετήσουμε στα αναλόγια μες στην άθλια κάμαρη του κατηχητικού, αυτός είχε αρχίσει κι έλεγε σαν νερό στο πι και φι: ελίφ, μπε, τε, σε, τζίμ, χα... Μας έλεγε, ας έβλεπα για ένα δευτερόλεπτο το πρόσωπο του Προφήτη κι ας πέθαινα εκείνη τη στιγμή, και μας άφηνε άναυδους. Το μυαλό του ήταν πάντα γεμάτο με τη σκέψη του θανάτου. Έλεγε διαρκώς πως ο κόκκινος άνεμος φυσούσε ως σημάδι της Ημέρας της Κρίσεως, πως ήταν θεόσταλτη προειδοποίηση για να μην ξεχνιόμαστε, να μην παρασυρόμαστε από τα αγαθά αυτού του μάταιου κι εφήμερου κόσμου. Εμείς τ' ακούγαμε και γελούσαμε, τρίζανε ανάμεσα στα δόντια μας οι κόκκοι άμμου που γέμιζαν το στόμα μας με τους αέρηδες απ' την έρημο, σκεπάζαμε μ' ό,τι βρísκαμε στόμα και μάτια και παλεύαμε να βρεθούμε μια ώρα αρχύτερα στα σπίτια μας. Όταν με τις λαστιχένιες σφεντόνες μας κυνηγούσαμε πουλιά, μας έψεγε: είναι αμαρτία τον κοροϊδεύαμε, δεν τρως κοτόπουλο, δικέ μου, πουλί το ένα, πουλί και τ' άλλο, το ένα στη γη, το άλλο στον αέρα, ποια η διαφορά; Κουνούσε τότε σκεφτικός

το κεφάλι του, μπα, αυτό το πουλί μπορεί να είναι από τη γενιά των πετροχελίδων που έριχναν τις πέτρες που κουβαλούσαν με το ράμφος τους και καταστρέφανε τον στρατό του ειδωλολάτρη Εμπρεχέ,³ ο οποίος βιάδιζε με τους ελέφαντές του εναντίον της Κάαμπα,⁴ πού το ξέρετε ότι δεν είναι έτσι;

Όταν τα πράγματα έφταναν στο σημείο αυτό, ο πιο μάγκας της παρέας, ο Ισμαήλ, έριχνε μια φιγουρατζίδικη φτυσιά στο χώμα κι έλεγε, αϊ στο διάολο, άντε γαμήσου, ρε Χουσεΐν, τα σκάτωσες όλα, αν είναι να κάνεις έτσι, τράβα σπίτι σου, αγόρι μου, μη μας χαλάς το κέφι.

Στο σχολείο μια μέρα, ο Τζεμάλ χότζας, που απ' τον θόρυβο που έβγαζε ο συρμάτινος σκελετός των γυαλιών του, τα οποία καθάριζε συνεχώς, του είχαμε κολλήσει το παρατσούκλι «τσάκα-τσούκας», μας εξήγησε τι είναι ο φετφάς, κι ύστερα μας ρώτησε ποιον ανάμεσά μας θα θεωρούσαμε άξιο να βγάλει έναν φετφά αν χρειαζόταν. Κι όταν τα κεφάλια όλων στράφηκαν στον Χουσεΐν, είχε γελάσει και είχε πει, ναι, αν υπάρχει κάποιος στην τάξη αυτή που θα του ταίριαζε να βγάλει φετφά, αυτός θα ήταν ο Χουσεΐν, το παιδί αυτό θα γίνει μουλάς σαν μεγαλώσει.

Τις εντυπώσεις του διαφορετικού εκείνου κόσμου, όπου οι μέρες διαρκούσαν πιο πολύ, ο ήλιος βασίλευε αργότερα, ο χρόνος κυλούσε πιο αργά, που μας χτυπούσε βαρεμάρα και δεν ξέραμε τι να κάνουμε, προσπαθούσαμε να εφεύρουμε παιχνίδια να παίξουμε, καθόμασταν κάτω απ' τον καυτό ήλιο ώσπου να λιώσει το μυαλό μας και σκαρώναμε σχέδια στην άμμο με το ραβδί

που κρατούσαμε στο χέρι μας, παίζαμε τσέρκια, κάναμε τη σβούρα να στριφογυρίζει εκσφενδονίζοντάς τη σαν να μαστιγώναμε τη γη, θαρρείς και τις είχε ζήσει άλλος άνθρωπος, λες και ο «εαυτός» μου, που έτρεχε από εμπορικό κέντρο σε εμπορικό κέντρο, φράκαρε στα μποτιλιαρίσματα, προσπαθούσε ξέπνοος να προλάβει ντολμους,⁵ λεωφορεία, μετρό, έβλεπε ένα παράξενο όνειρο που τον είχε βάλει υπό την επήρειά του. Δεν μπόρεσα να καταλάβω ποιος εαυτός υπερίσχυσε, ο πρότερος εαυτός, ο νυν εαυτός; Ο πρότερος εαυτός, το αναστατωμένο, φοβισμένο, συνεσταλμένο παιδί, που πριν χρόνια η μαντιλοφορεμένη μάνα και ο χατζής πατέρας του το είχαν βάλει στο λεωφορείο και, κουνώντας του το χέρι, το είχαν στείλει στη μεγάλη πόλη να μορφωθεί. Νομίζω απ' τη στιγμή που πάτησα το πόδι μου στο Μάρντιν, ξεπετάχθηκε ο άλλος, ο πρότερος εαυτός μου. Η επώδυνη απόλαυση του να τραβάμε το καφετί κάκαδο απ' τις πληγές που 'χαν αρχίσει να επουλώνονται στα γόνατά μας και να αποκαλύπτεται από κάτω η ροζ ερεθισμένη σάρκα, το λούσιμο στο χαμάμ, τα ζεματιστά νερά που μας περιχύναν οι μανάδες μας με το τάσι, χτυπώντας το στο κεφάλι μας, που το κουνούσαμε πέρα δώθε γιατί είχε μπει σαπούνι στα μάτια μας, και το τρίψιμο με το λίφι, δηλαδή το γδάρσιμο του δέρματός μας στην περιοχή κάτω απ' τις μασχάλες ως τη μέση, στα σημεία που πονούσε πιο πολύ, η βαριά μυρωδιά που αναδιδόταν (δεν ξέραμε τότε ακόμη ότι οι γυναίκες χρησιμοποιούσαν χαμάμ οτού⁶ για να αποτριχωθούν) από τα αυτοσχέδια χωρίσματα με τα κρεμασμένα ροζ-κόκκινα ριγέ πεστε-

μάλια, οι σταθερές λωρίδες φωτός που εισέρχονταν από τους στρογγυλούς φεγγίτες στον τρούλο του χαμάμ, τα σωματίδια που χόρευαν έναν αργό χορό μες στις λωρίδες φωτός· κοντολογίς, η χώρα των παιδικών χρόνων, που αναθυμάται το σώμα πριν απ' τον νου, καλύπτει το μέσα μου σαν νερό που η στάθμη του ανεβαίνει σε αργή κίνηση.

Δυσκολεύομαι να φανταστώ τον Χουσεΐν μεγάλο. Μου φαίνεται λες και εκείνο το ξερακιανό παιδί πυροβόλησαν στο Μάρντιν, λες και τον μικροκαμωμένο φίλο μου με το μελαγχολικό βλέμμα μαχαίρωσαν και σκότωσαν στην Αμερική.

Ο νέος άντρας όμως, που με κοίταξε απ' τις φωτογραφίες, πρώτα αυτές που έφτασαν στην εφημερίδα, κι ύστερα τις άλλες, του άλμπουμ που πήρα απ' την οικογένειά του, είναι ένας εντελώς άλλος — παρεκτός το βλέμμα, άσβεστο ίχνος της παιδικής ηλικίας. Ένας νέος άντρας με στρογγυλά γυαλιά με συρμάτινο σκελετό, αραιωμένα μαλλιά, λεπτό πρόσωπο, χείλη στενά, εμφανώς συνεσταλμένος. Καμιά ιδιαιτερότητα για να μείνει στη μνήμη. Μην ξεχάσεις να το φέρεις πίσω, μου είπε την ώρα που μου έδινε το άλμπουμ η μητέρα του (η θεία Αντβιέ, όπως τη λέγαμε τότε, κυρτωμένη πια και ζαρωμένη γυναίκα της ανατολής, που και την εποχή εκείνη ηλικιωμένη μάς φαινόταν), είναι το μόνο πράγμα που μου 'χει απομείνει απ' τον γιο μου.

Υπάρχει μέσα και φωτογραφία του κοριτσιού; τη ρώτησα. Κούνησε με δύναμη το χέρι της, όχι, είπε, όχι, δεν έχει φωτογραφία του σατανά, υπήρχε, αλλά για να μη

βλάβει κι άλλο το σπιτικό μας, πρώτα της έβγαλα τα μάτια με το φαλίδι, κι ύστερα την έκαψα στο παραγώνι διαβάζοντας ένα «τρισάγιο»,⁷ κρέμασα απήγανους σε όλους τους τοίχους, έβαλα παντού μαρούλια, να μην μπορεί να μπει εδώ ούτε η ψυχή της.

Ξαφνικά συνειδητοποίησα, όπως όταν ανοίγεις το παράθυρο και σε χτυπάει κατά πρόσωπο ο κρύος αέρας, τι ήταν αυτό που μ' ενοχλούσε απ' την ώρα που είχα έρθει σ' αυτό το δίπατο παλιό σπίτι. Όπως είπε η θεία Αντβιέ, υπήρχαν μαρούλια παντού, πάνω στην τηλεόραση, στο ντιβάνι, στα τραπεζάκια, στις πολυθρόνες — φρέσκα, καταπράσινα μαρούλια, δεκάδες μαρούλια παντού, κρεμασμένα πίσω απ' τις πόρτες, την εξώπορτα, στο μπαλκόνι, έως και στην αυλή. Ακόμη κι αν η γυναίκα δεν είχε χάσει το μυαλό της από τον πόνο για τον χαμό του γιου της, εδώ υπήρχε μια πλημμυρίδα μαρουλιών που θα μπορούσε να τρελάνει τους επισκέπτες του σπιτιού. Έκανα να τη ρωτήσω, τι είναι ετούτα, θεία; αλλά εκείνη τη στιγμή η θεία Αντβιέ είχε κατεβάσει το Κοράνι, που ήταν κρεμασμένο στον τοίχο μέσα σε μεταξωτή θήκη, και ήταν απασχολημένη με το να το φιλάει τρεις φορές και να το ακουμπάει αντίστοιχες στο μέτωπό της. Η Αϊσέλ μου έκανε νοήματα να σωπάσω, μου είπε με μια κίνηση του χεριού ότι θα μου εξηγήσει μετά, κατόπιν αυτού το βούλωσα. Έφυγα με το άλμπουμ στο χέρι και τα μαρούλια στο μυαλό, να πάω στο ξενοδοχείο. Είμαι σχεδόν βέβαιος ότι η Αϊσέλ, με την οποία θα συναντηθούμε αργότερα, θα μου πει πως της γυναικούλας της έχει στρίψει, αλλά το πράγμα δεν εξελίσσεται έτσι. Η

Αϊσέλ, που μικρός δεν χόρταινα να χαζεύω τα σκανταλιάρικα αμυγδαλωτά της μάτια, κοιτώντας με με τα ίδια μάτια, μου είπε πως το μαρούλι έχει νόημα, το κορίτσι, εκείνο το κορίτσι, φοβόταν το μαρούλι.

«Το μαρούλι, θες να πεις αυτό το γνωστό μας μαρούλι!»

«Ναι, ναι. Εξάλλου χάρη στο μαρούλι τα καταλάβαμε όλα».

Τι καταλάβατε; ρώτησα. Ότι το κορίτσι που λέγεται Μελεκνάζ είναι ένας σατανάς, ήταν η απάντηση που πήρα.

«Ποια η σχέση μαρουλιού και σατανά...»

«Κι όμως έχει, ούτε εμείς το ξέραμε. Μείναμε άναυδοι όπως εσύ...»

Εφόσον μάλλον δεν μπορεί να έχει παραφρονήσει η Αϊσέλ ταυτόχρονα με τη μάνα της, υπάρχει, πάει να πει, ένα αληθινό μυστήριο στα μαρούλια που έχουν τοποθετηθεί σε κάθε γωνία του σπιτιού. Η ιστορία αυτή με τραβάει όλο και πιο βαθιά μέσα της, δεν ξέρω όμως πώς να συσχετίσω τόσα ανόμοια στοιχεία, πώς να συνδέσω τα γεγονότα. Το κορίτσι-σατανάς, ο ερωτευμένος μαζί του Χουσεΐν, η σφαίρα στο Μάρντιν, ο θάνατος στην Αμερική, τα μαρούλια στο σπίτι, προπαντός αυτά τα μαρούλια...

Ήταν παντρεμένος ο Χουσεΐν με τη Μελεκνάζ; ρωτάω την Αϊσέλ.

Ετοιμάζονταν να παντρευτούν, λέει, υπήρχαν κάποιες δυσκολίες, μιας κι αυτή ήταν πρόσφυγας απ' τη Συρία, προσπαθούσαν να το διευθετήσουν.

